

Latinka Perović

A BŰN ÁRNYÉKA, MELY MEGÖL MINDEN REMÉNYT

Két éve tűnt el Ivan Stambolić

Lepergett immár a második év is azóta, hogy eltűnt Ivan Stambolić, Szerbia egykori elnöke.

Ivan Stambolić családja számára az elmúlt két év a görcsökkel teli remények, de még inkább annak a bizonytalanságnak az időszaka, amelynél elviselhetőbb a legszörnyűbb bizonyosság is. Ivan Stambolić édestestvére kétségbeesésében megpróbálta a tényleges bizonytalanságot feltételezett bizonyossággal megszakítani. Miloš Stambolić mondta ki elsőként, és eddig egyedüliként: Ivan nem él. Vigasztalni sem próbálta meg senki.

A szerbiai demokratikus közvélemény az elmúlt két év alatt nem tudott azonosulni az Ivan Stambolić ellen elkövetett bűnnel való megbékéléssel. Azal a gonosztettel, ami csak egy az elkövetett bűnök sorában, de politikai, tökéletes végrehajtási és misztériumba burkolt valóságában mégis egyedülálló. Ez alatt az idő alatt állandóan tevékenykedett az Ivan Stambolić megmentésére alakított bizottság. Dokumentumok jelentek meg az esetről, és újra áttekintették Ivan Stambolić azon állásfoglalásait, melyek nyilvánosan elhangzottak a Slobodan Milošević alatt átélt ólmos években; az ellenzékéről, amely saját tevékenységének alapkereteként elfogadta a nemzeti kollektívizmust; több ezer ember aláírta a követeléseket az igazság kiderítésére; több tucat tiltakozó összejövetelt tartottak Szerbiában és számos sajtóértekezletet Belgrádban; megmozdultak a nemkormányzati szervezetek és a média; riasztottak minden releváns nemzetközi szervezetet. S végül, tekintélyes jogászok csoportja – az Ivan Stambolićtal történtek kapcsán, de hasonló eseteket is szem előtt tartva – kezdeményezte a független ügyész intézményének a felállítását. Mi az eredménye mindennek?

Ma Ivan Stambolić esetében az igazság kiderítésének esélyei kisebbek, mint két évvel ezelőtt. A hallgatás fala ma magasabb és áthághatatlanabb. Vajon mindez a demokratikus közvélemény vereségét jelenti-e? Látszólag – igen! Viszont tény az is, hogy a demokratikus közvélemény az Ivan Stambolić esetéhez való viszonyulás révén folyamatosan ismerte meg az új hatalom természetét, és abbéli elkötelezettségének hiányát, hogy átlépje a bűn vonalán húzódó határt.

Ivan Stambolić eltűnése után, a hatalomváltás előestéjén, valamint a volt és az új hatalom együttélésének idején, minden figyelem Slobodan Miloševićre terelődött. Ezt követően azonban – minden logikának ellentmondva – hatalmának átadásával, de még inkább a nemzetközi törvényszéknek való kiszolgáltatásával, mintha megszűnt volna a válasz keresése arra a kérdésre, hogy valójában mi is történt Ivan Stambolićtal.

Az események ilyen menete azt a benyomást kelti, hogy Ivan Stambolić eltűnése az akkor még feljövő hatalom számára – amely hamarosan új hatalommá válik – csak annyiban volt jelentős, amennyiben az esetet eszközként érdekeire tudta hangolni. Minden hatalom érzékeny a bírálatra. Különösen – mint ahogy azt valamikor mondták – a valóság mindent átfogó bírálatára. Ha a tudat, miszerint az előző rezsim súlyos örökséget hagyott maga után, úgy van jelen, hogy közben elállnak annak az elemzésétől: hogyan jött létre ez az örökség és kik azok, akik ehhez hozzájárultak, akkor az viszonylagossá teszi azokat a bírálatokat, amelyek értelmében 2000. október 5-e után semmi sem történt Szerbiában.

Ugyanakkor nem lehet felnagyítani a változásokat sem az új hatalom megmaradása érdekében, lévén, hogy az egy politikailag heterogén koalícióból jött létre. Különösen nem lehet szem elől téveszteni azokat a változásokat, amelyek inkább a régi politika kontinuitásáról, mintsem az új politikáról tanúskodnak. Ezek közé a jelenségek közé tartozik az Ivan Stambolić ellen elkövetett bűn is. Ezt a gonoszított bűnözés miliójében követték el, amit nem lehet vérszegény, sokszor kieszközölt nyilatkozatokkal megváltoztatni. A bűnözés léggörének a megváltoztatása csak akkor lehetséges, ha megvan a szilárd politikai akarat minden egyes gonosztett kiderítésére.

Ivan Stambolić esetében lehet, hogy vannak legyőzhetetlen akadályok. A volt lengyel rendőrminiszter, Kiščak, a legendás Adam Mihnikkel beszélgetve, azt mondta, hogy például szinte sohasem derül fény azokra a büntettekre, amelyekben az idegen tényező is részt vett. Ezért senki sem követelheti meg a jelenlegi hatalom illetékes szerveitől, hogy minden akadályt legyőzzenek, de azt igen, hogy a család és a közvélemény előtt szilárd bizonyítékokkal igazolják a nehézségekkel való szembesülésüket. Magyarán, hogy mindent megtesznek az Ivan Stambolić-ügy tisztázása érdekében. Úgy, ahogy most van, fennáll a lappangó gyanú is, hogy minden többé-kevésbé ismert, csak éppen nem lehet azt valamiféle felsőbb- vagy alsóbbrendű okoknál fogva közzétenni.

A napról napra ismétlődő kérdés: hol van Ivan Stambolić – nem bújóscka. Veszeltyt rejt magában az tény is, hogy a mostani hatalom lebecsüli, mennyire fontos számára a következő kérdés megválaszolása: a bűn, amit elkövettek Ivan Stambolić ellen vízvázasztó-e az új és a régi hatalom között. Lehet, hogy a válasz a kérdésre az elkövetkező események logikája révén merül fel. Ahhoz azonban nem férhet kétség, hogy az Ivan Stambolić ellen elkövetett bűnről tanúskodó igazság két év után sem vesztett jelentőségéből. Az igazság talán ma még fontosabb, mint eddig. Nem a be nem tartott ígéretek miatt – melyek pszichológiailag érthetőek, de több vonatkozásban nem reálisak –, hanem a bizalom válsága miatt. Méghozzá az emberi értékek viszonylatában, s ezen belül az embernek az élethez való alapvető jogára vonatkozólag. De a politikai ellenfél – bárkiről is legyen szó – azon jogára is, hogy – amint azt emberem-

lékezet óta mondják Szerbiában – ne nyelje el a sötétség. Ezért, amíg nem lesz meg a politikai akarat az Ivan Stambolić esetét fedő baljós sötétség eloszlátására, addig csalóka lesz a fény Szerbiában.

MÁRTON István fordítása

*Elhangzott Ivan Stambolić A rossz gyökere című könyvének bemutatóján, 2002-ben
Megjelent a Danas című napilapban, 2002. augusztus 23-án.*